

Semantika

Airika Harrik (9.11.2024)

Mis on semantika?

- tähendusõpetus
- EHK mida tähendavad

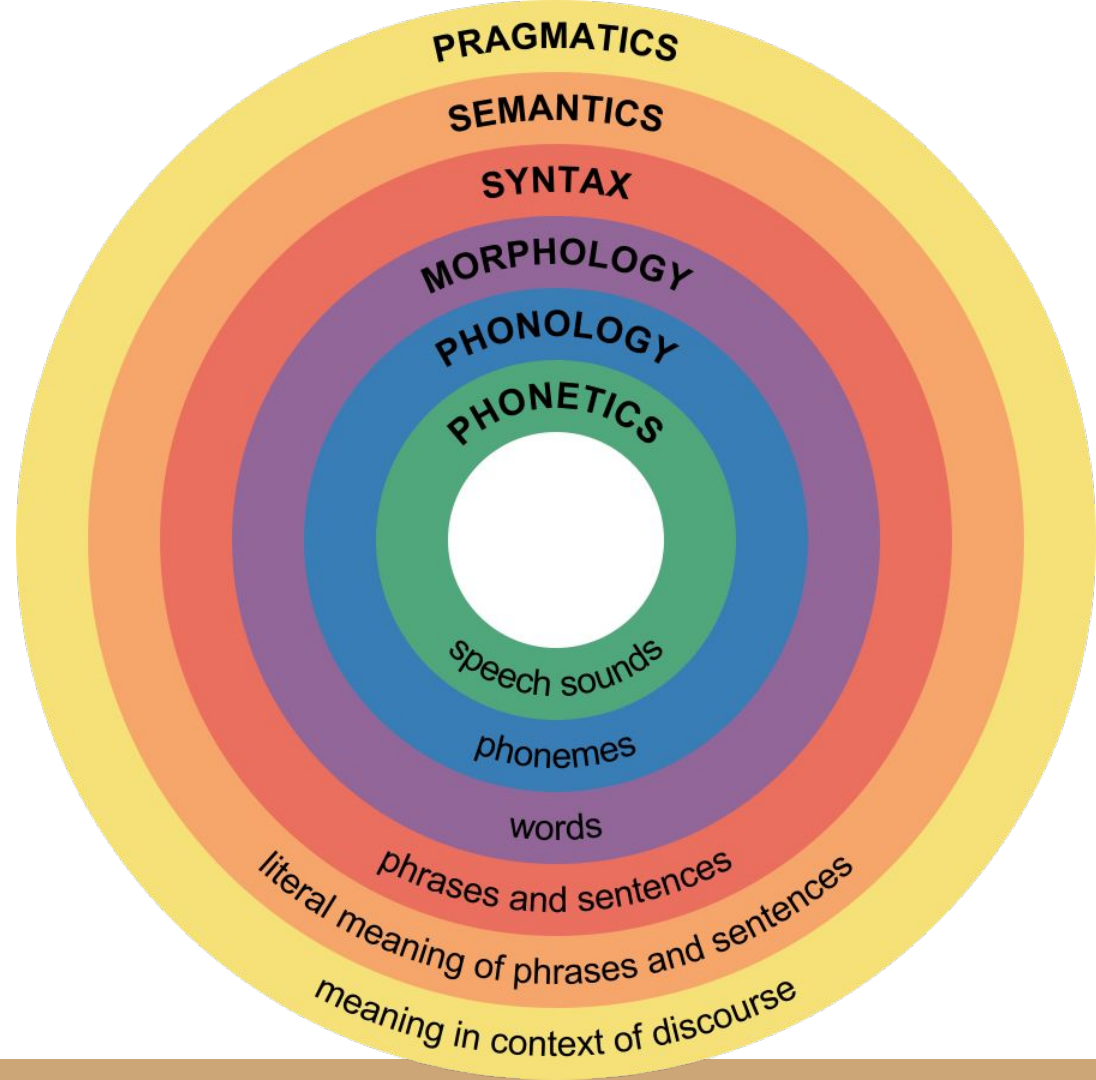
silbid

sõnad

fraasid

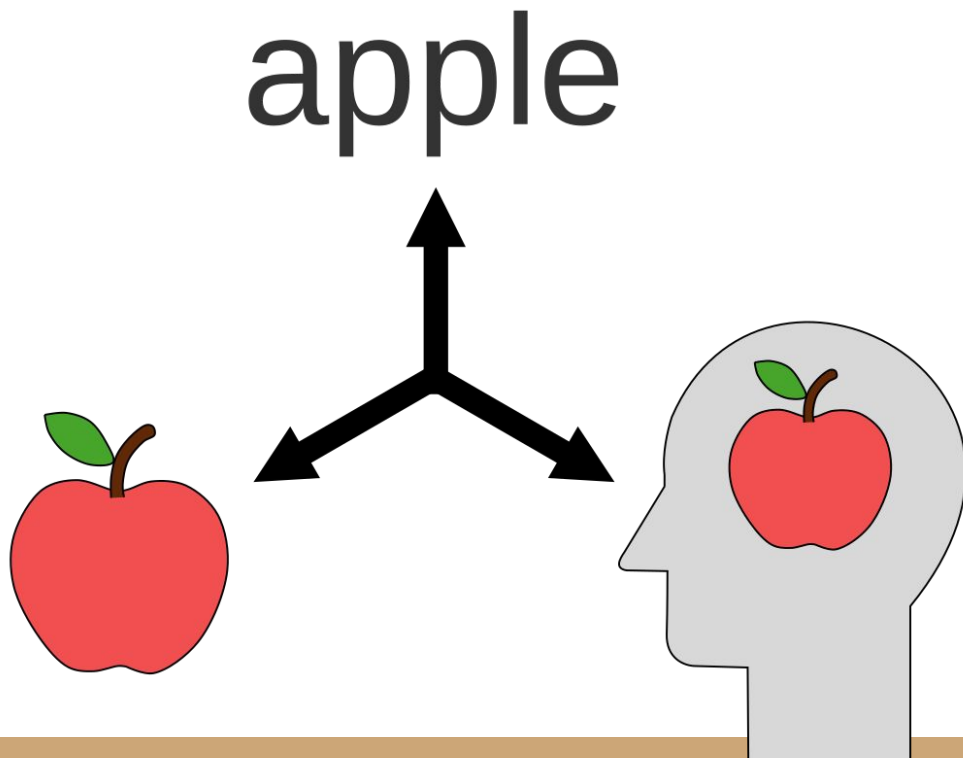
laused

Pilt: Wikipedia

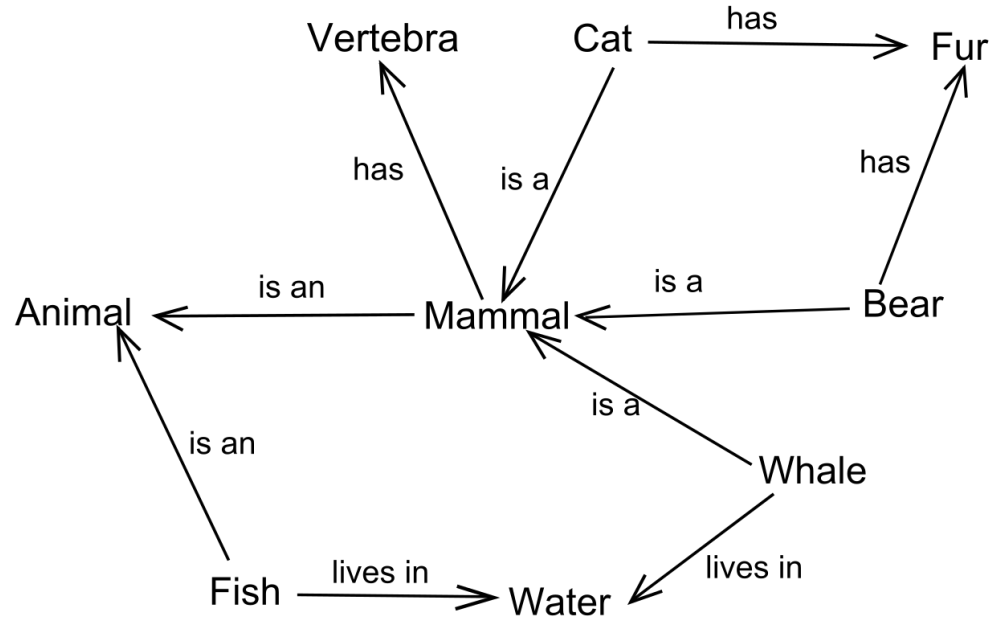
Mida tähendab tähendus?

Tähendus on märgiga vastavusse seatud sisu.

Tähendusvõrgustik

Semantilisse võrgustikku kuuluvate mõistete vahel on kokkukuuluvus- ja vastandussuhted.

Hüponüümia

kr prefiks *hypo-* 'all-', 'alla-'

koduloom metsloom väikeloom

Mis neid ühendab?

ühine hüperonüüm: *loom*

Veel -nüümiad

sünonüümia - *armas/kallis, armas/armastatud*

antonüümia - *kuum/külm*

polüseemia - *loom* (organism, inimese vastand, elukas, loomus)

homonüümia - *palk/palk*

Tähendus võib ajas muutuda

nooruk - 'noormees või neiu' ..... 'noormees' (kitsenemine)

karisma - '(Püha Vaimu) armuand' ..... 'inimesest kiirgav erakordne mõju- või sisendusjõud, sarm' (laienemine)

nilbe - 'libe' ..... 'rõve' (halvenemine)

helge - 'ilus, valge ilm' ..... 'rõõmus' (paranemine)

Palun näiteid!

värvinimed

helesinine

голубой

синий

sinine

tumesinine

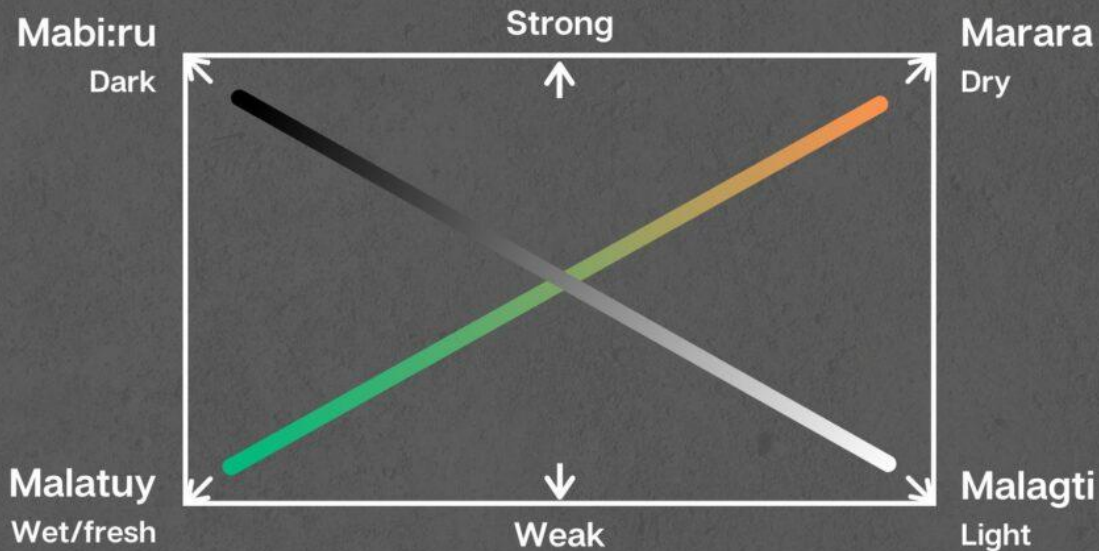

Hanunoo keel

2022. lõppvoorus

Hanuno'o, the Philippines Colour language

*kirjeldab taevast, kui niiskustase on väga madal

Palun veel näiteid!

Jüri nägi Mari.

Mari nägi Jüri.

EHK: lause tähendus pole selle osade tähenduste summa.

Aga sellised näited...

auku pähe rääkima

säh sulle kooki moosiga

must lammas

(kallab) nagu oavarrest

heast peast

Ülesanne nr 4 (20 punkti). On antud sõnad nahuatli keeles ja nende eestikeelsed tõlked suvalises järjekorras:

acalhuah, achilli, atl, callah, calhuah, chilatl, chilli, colli, coltzintli, conehuah, conehuahcapil, conetl, oquichconetl, oquichhuah, oquichtotoltzintli, tehuah, tetlah, totoltetl

vesi, laps, majaperemees, vesipipar, austatud isakalkun, ema, küla, tšillivesi, vanaisa/esivanem, kivine paik, poiss, kivide omanik (= kivise paiga elanik), tšillipipar, kalkunimuna, kanuuomanik, emake, naine (abikaasa), austatud vanaisa/esivanem

(a) Leidke õiged vasted.

(b) Tõlkige nahuatli keelde: maja, kivi, veeomanik, austatud mees.

(c) Tõlkige eesti keelde: *cacahuatl, cacahuatetl, cacahuaatl, cacahuahuah*.

⚠ Klassikaline nahuatli keel oli asteekide suurriigi keel Mehhikos.

c = qu = eesti keele *k*, *ch = tš* eestikeelses sõnas *tšello*, *hu = w* inglisekeelses sõnas *win*, *tl* ja *tz* on kaashäälikud.

Vesipipar (*Polygonum hydropiper*) on metsik taim. Tšillivesi on asteegi jook, mis sisaldab tšillipipart.

—Ljudmila Fjodorova

Kuidas lahendada?

- Otsi kordusi: silbid, sõnad, fraasid...
- Vaata emakeelseid vasteid ja püüa neid rühmitada.

nt: *laps, kast, häll* (lapsekast)

- Mõtle... lihtsalt.
- Ja kujundlikult!
- Pööra tähelepanu keelt tutvustavale saatetekstile.
- Kui muu ei aita, lähene statistiliselt. :)

Näide: türgi semantika

Hooajal 2018/19 lõppvoorus

max: 18 punkti

keskmine: 9,89 punkti

Türgi keel

Airika Harrik

Türgi keel kuulub turgi keelkonna oguusi keelerühma. Seda kõneleb 80 miljonit inimest Türgis, Põhja-Küprosel, Küprosel, Kosovos, Makedoonias, Rumeenias ja Iraagis. Türgi keelt kirjutatakse ladina tähestiku 29 märgi abil, millest seitse (Ç, Ş, Ğ, İ, I, O, Ü) on türgi keele jaoks mugandatud.

- A. Antud on türgikeelsed sõnad ja fraasid ning nende eestikeelsed tõlked suvalises järjekorras. Leia igale türgikeelsele mõistele eestikeelne vaste. Kirjuta välja õiged paarid!

renkli • güneş batıyosu • içki • gök güvültüsü • doğu • güneş doğuşu • gök • güvültülü •
yanık • doğum • güneş • doğum günü • güvültü • güneş yanığı • krem rengi • gün •
yavmak • içmek

tulehaav • sünd • müra • içki • päev • taevas • kreemikarva • päevitamine • kárarikas •
(alkohoolne) jook • áike/kóu/pikne • põlema • värviline • päikesetõus • sünnipäev •
päikesepõletus • päike • jooma

- B. Mida võiks tähendada *batıyo*, kui on teada, et *batıyo* küveti on "kümbuseks mõeldud vann"?

- C. Tõlgi türgi keelde:

sündima

päikeseline

värv

Selgita lahendust!

5 minutit pusimiseks

Mis tunne on?

A. Leia õiged paarid

*renkli • güneş banyosu • içki • gök gürültüsü • doğu • güneş doğuşu • gök • gürültülü •
yanık • doğum • güneş • doğum günü • gürültü • güneş yanıği • krem rengi • gün •
yanmak • içmek*

tulehaav • sünd • müra • ida • päev • taevas • kreemikarva • päevitamine • kärarikas •
(alkohoolne) jook • äike/kõu/pikne • põlema • värviline • päikesetõus • sünnipäev •
päikesepõletus • päike • jooma

A. Leia õiged paarid

Otsi kordusi!

*renkli • güneş banyosu • içki • gök gürültüsü • doğu • güneş doğuşu • gök • gürültülü •
yanık • doğum • güneş • doğum günü • gürültü • güneş yanıği • krem rengi • gün •
yanmak • içmek*

tulehaav • sünd • müra • ida • päev • taevas • kreemikarva • päevitamine • kärarikas •
(alkohoolne) jook • äike/kõu/pikne • põlema • värviline • päikesetõus • sünnipäev •
päikesepõletus • päike • jooma

A. leia õiged paarid

Otsi järgmisi kordusi!

renkli • güneş banyosu • içki • gök gürültüsü • doğu • güneş doğuşu • gök • gürültülü •
yanık • doğum • güneş • doğum günü • gürültü • güneş yanığı • krem rengi • gün •
yanmak • içmek

tulehaav • sünd • müra • ida • päev • taevas • kreemikarva • päevitamine • kârarikas •
(alkohoolne) jook • äike/kõu/pikne • põlema • värviline • päikesetõus • sünnipäev •
päikesepõletus • päike • jooma

A. Leia õiged paarid

Nii...

renkli • güneş banyosu • içki • gök gürültüsü • doğu • güneş doğusu • gök • gürültülü •
yanık • doğum • güneş • doğum günü • gürültü • güneş yanığı • krem rengi • gün •
yanmak • içmek

tulehaav • sünd • müra • ida • päev • taevas • kreemikarva • päevitamine • kärarikas •
(alkohoolne) jook • äike/kõu/pikne • põlema • värviline • päikesetõus • sünnipäev •
päikesepõletus • päike • jooma

A. Leia õiged paarid

Ja edasi...

renkli • güneş banyosu • ıçki • gök gürültüsü • doğu • güneş doğuşu • gök • gürültülü •
yanık • doğum • güneş • doğum günü • gürültü • güneş yanığı • krem rengi • gün •
yanmak • ıçmek

tulehaav • sünd • müra • ida • päev • taevas • kreemikarva • päevitamine • käarikas •
(alkohoolne) jook • äike/kõu/pikne • põlema • värviline • päikesetõus • sünnipäev •
päikesepõletus • päike • jooma

A. Leia õiged paarid

Ja lõpuks ongi käes!

renkli • güneş banyosu • ıçki • gök gürültüsü • doğu • güneş doğuşu • gök • gürültülü •
yanık • doğum • güneş • doğum günü • gürültü • güneş yanığı • krem rengi • gün •
yanmak • ıçmek

tulehaav • sünd • müra • ida • päev • taevas • kreemikarva • päevitamine • kärarikas •
(alkohoolne) jook • äike/kõu/pikne • põlema • värviline • päikesetõus • sünnipäev •
päikesepõletus • päike • jooma

B. salapärane *banyo*

- B.** Mida võiks tähendada *banyo*, kui on teada, et *banyo küveti* on 'kümblyseks mõeldud vann'?

kümblyus/kümblyemine/vannivõtt

C. Tõlgi

C. Tõlgi türgi keelde:

sündima

doğmak

päikeseline

güneşli

värv

renk

Selgita lahendust (7p)

- 1 punkt – On mainitud, et türgi keeles on vokaalharmonia.

Nt *gürültülü* või *yanmak*

- 1 punkt – On mainitud, et MA-tegusõna moodustatakse -mak/-mek sufiksi abil.

Nt *doğum* ('sünd') – *doğmak* ('sündima').

- 1 punkt – On mainitud, et omadussõna moodustatakse -li/-lü sufiksi abil.

Nt *gürültü* ('müra') – *gürültülü* ('kärarikas').

Selgita lahendust (7p)

- 1 punkt – On mainitud, et omistust moodustatakse kujul: [OMAJA + (OMATAV+omistusliide)].
Nt *güneş yaniği* = [päike + (tulehaav+omistusliide)]
- 1 punkt – On mainitud, et omistusliide on -il/-ü, kui eelnev tüvi lõppeb konsonandiga.
Nt *krem rengi* = renk + -i.
- 1 punkt – On mainitud, et omistusliide on -sul/-sü, kui eelnev tüvi lõppeb vokaaliga.
Nt *gök gürlütüsü* = gürlütü + -sü.
- 1 punkt – On mainitud, et k-lõpulistes tüvedes muutub k omistusliitega ühendudes ğ/g-ks.
Nt *yanik* VS *güneş yaniği* ; *renk* VS *krem rengi*.

Küsimusi?